

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

TLHAKOLE/MOPITLWE 2010

MEMORANTAMO

MADUO: 80

Memorantamo o, o na le ditsebe di le 15.

KAROLO YA A: POKO***Maboko a Setswana – MK Mothoagae*****POTSO 1**

Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tla dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 10 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

LOSO

Loso ke tsela e matshelo a batho, diphologolo le dimela di khutlang ka teng.
 Le fa o le kgosi kana esengmang loso lo ntse lo go fitlhelela.
 Loso lo tla nako nngwe le nngwe mo matshelong a rona, ga lo re rerise.
 Ga lo phatshime e bile ga lo na modumo.
 Lo busa mo dipakeng tsotlhe tsa ngwaga, lo khutlisa tsotlhe ka nako ya lona.
 Le mo dipakeng di tshwana le letlhafula, dikgakologo le mariga.
 Malomo a re a bayang mo godimo ga diphuphu a di dira bontle/a a di kgabisa.
 Le mefero e ikala fela mo godimo ga diphupu e bile e robala le baswi.
 Loso lo tliša ntshofalo, e bile lo bipa bontle ka lefifi.
 O le phepa jang fela loso lo go tlatsa maswe.
 Le fa o ka itumela jang fela fa pele ga loso ga o sepe.
 Fa o tsenngwa kgotsa o bolokwa mo phupung, nama e a bola e jewe ke diboko, go sale fela marapo a masweu.
 Loso ke neo ya motho mongwe le mongwe yo o mo lefatsheng.
 Mmele wa motho o fetoga boswa jwa mmu le nama ya dibokwana.
 Marapo ona a dira majwe bontle.
 Fa mo lefatsheng go na le batho ba ba tshwenyang ba bangwe, fela mo losong re lekana fela rotlhe.
 Le fa batho ba maemo ba re ba a go nyatsa, fela mmu one, lo o gata ka go tshwana.
 Loso lo kotama mongwe le mongwe ka makgakga jaaka ntsi, lo sa mo rapele.
 Le meferonyana e metala e apesa diphuphu e rapame le baswi.
 Ga lo tshabe le maemo a a kwa godimo a motho, lo ikotamela mo lo batlang.
 Ba ba nang le dikgoka, digatlhamelamasisi le magatlapa fa pele ga loso ba tshwana fela.
 O le moeteledipele wa setšhaba kgotsa motlhanka mo losong lo a lekana.

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 10

KGOTSA

POTSO 2**WETSHO KE A GO RATA**

- 2.1 O senola maikutlo a lorato. (1)
- 2.2 E supa kgatelelo ya lefoko 'sadi'. (2)
- 2.3 E batla kalafi. (1)
- 2.4 Tsa me notshe di senka mo-di-rafi. (2)
- 2.5 Lerato ga le tshamekelwe e bile le tlhologanngwa ke motho yo o nang le lona fela. (2)
- 2.6 Sehuba se se dirang gore ke se ke ka robala sentle / ditoro di lorwang di sa itshenole go ya kwa bokhutlong. (2)
- [10]**

KGOTSA**POTSO 3****MOSADI WA LETAGWA.**

- 3.1 Maikutlo a kutlobotlhoko ka ntlha ya go tlhoka maikarabelo ga mosadi mo lelapeng la gagwe ka go ineela mo bojalweng. (2)
- 3.2 Motshwarathipa ka fa bogaleng. (1)
- 3.3 Tlhatlaganyo ya bokao, go gatelela bokao jwa bosetlhogo jwa tiriso e e feteletseng ya nnotagi / bojalwa. (2)
- 3.4 Mosadi o ineetse mo nkgong ya bojalwa e e sa kgaleng, e nna e ntse e tletse ka dinako tsotlhe. (2)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko)
- 3.5 Maikutlo a letlhoo /go ila bojalwa ka ntlha ya ditlamorago tsa jona. (1)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko)
- 3.6 Mosadi yo o dirisang bojalwa botlhaswa. (2)
- [10]**

KGOTSA

POTSO 4**MOLOI**

- 4.1 Mmangwana o ruta mosetsana boloi / Go ruta ngwana boloi ga motsadi. (2)
- 4.2 “O ka nthuta”
“O ka nthuta,” go gatelela bokao jwa go ruta motho boloi. (2)
- 4.3 O kaya gore fa a tshwerwe, mme a goeletsa, a fetole motsamao wa gagwe gore ba ba mo itseng ba se ka ba mo lemoga. (2)
- 4.4 Baloi ba kopana bosigo go itisa le go opela, mme ba dira dilo tse di maswe motshegare ba sa lemogiwe. (2)
- 4.5 Go gatelela bokao jwa go hupa sephiri gone fa o ka ntsha sephiri o ka di gama o sa di tlhapela kgotsa wa bolawa. (2)

[10]**LE****POTSO 5: POTSO YA TLHAMO**

Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tla dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 10 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

Solofela Leraga – ZS Kotsokoane**SOLOFELA LERAGA.**

Mmoki o utlwile botlhoko ka dilo tse dintsi tsa bogologolo tse di nyeletseng, bana ba sa ithuta tsona.

A re ditiro tsa setso jaaka go fefera mabele ka leselo le go betla didiriswa jaaka kika ka selepe, bašwa ga ba di itse.

Bana ga ba a ithuta / itseela sepe mo go tsona. O kaya fa bana ba gompiano ba latlhegetswe ke khumo e ntsi e ba ka bong ba e bolokile ka go ithuta go tswa mo go botlhogoputswa.

Bana ba mmala o sebilo ba ngokiwa ke dilo tsa sešwa tse di se nang boleng. O tthaba bana bothale gore le fa ba itirile dilo ba nne ba ntse ba na le tsholofelo.

Mmoki o gakolola gape gore go rutwe bašwa ka gore ke bona baeteledipele ba ka moso.

Mmoki o amogela gore fa a bolawa ke mošwa a ka nna a swa.

O rotloetsa mošwa go mo ela tlhoko gore a tle a rute bosetlabošane gore ba nne le tshepo le tsholofelo.

Mmoki a re fa mošwa a na le tsholofelo, o tla kgona go tsosolosa khumo e e nyeletseng.

[10]**KGOTSA**

POTSO 6**LORATO**

- 6.1 Maikutlo a mmoki ke a gore lorato lo tlhologanngwa ke motho yo o nang le lona / lo ka go tlhakanya tlhogo / lo ka go utlwiswa botlhoko. (2)
- 6.2 Go natefisa leboko ka go dirisa lorato ditiro tsa setho. (2)
- 6.3 'Ke ba jesa mokaragana wa bosilo'. (2)
- 6.4 Mmoki o kaya gore motho o dira dilo tse di tsitsibanyang mmele gonne o sirilwe ke lorato / Motho o dira dilo tse di sa dumelesegegeng mo sethong ka ntlha ya go sirwa ke lorato. (2)
- 6.5 Lorato lo loa pelo ya motho. (2)

[10]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30****KAROLO YA B: DIPADI****POTSO 7**

Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tla dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

Leba Seipone - Kabelo Kgatea.

- Mokwepa (Rabobokwana) o ne a na le lekoko le a neng a le thapile go mo direla tiro ya go gopela gammogo le go bolaya.
- Gokatweng e ne e le mongwe wa lekoko le, ka ntlha ya kgolagano ya gagwe / go ratana ga gagwe le Mokwepa. Ena le basadi ba bangwe ba babedi ba tshwanelwa ke go mo otlela batho ba ba tshwanetseng go gopelwa go akarediwa le morwa Gokatweng yo o neng a tshwanetse go thojwa le go tlhapisiwa go fitlha a kokotlela pele a ka gopelwa morago ga go thwalwa a idibetse mo serameng.
- Motswagauteng ka a ne a farologana le batho ba bangwe ka mmala le dipopego, tlhotlha ya go rekisa Motswagauteng e ne e le kwa godingwana ka le meriri ya gagwe e meleele e tlhokwa ke disankoma.
- Fa Motswagauteng a itharabologelwa, a okomela ka letlhabaphefo, o ne a bona lepodisi le folosa Mokwepa mo koloing. Se se raya gore mapodisi a dirisana nae mabapi le ditiro tsa gagwe tse di kgatlhanong le molao.
- Le mo matshelong a rona, dilo tsa go nna jaana di a diragala. O fitlhele batho ba dira dilo tse di kgatlhanong le molao, mme ba sa tshwarwe ka ba na le tshegetso ya molao ka go reka mangwe a mapodisi ka madi gore ba ba buelele, mme bosenyi, bogodu le botlhokatsebe di tswelele.

- Gokatweng o raelwa ke Mokwepa a patilwe ke badiredi ba bangwe go gapa Jankie ka dikgoka ka a ne a sa batle monna wa motho yo montsho e bong Mokwepa fa ga gagwe gonne a ne a itiseditse. Jankie o ne a bolawa, mme setopo sa gagwe sa rekisediwa mosadi mongwe wa sankoma kwa Soweto.
- Letsatsi le letsatsi batho ba a bolawa, mme ba tlhoke babolai ka ntlha ya tirisanommogo le mangwe a mapodisi / tshireletso ya mapodisi go babolai.
- Motswagauteng o ne a teketwa ke batho fa a ne a thusa mosadimogolo wa lekgoa morago ga gore mosimane mongwe a mo phamolele madi, mme a iphitlhela a le ka fa tlase ga tlhokomelo ya mapodisi. Lepodisi le le neng le mo tlisitse le ne le patilwe ke le a le boneng fa a ne a le kwa polaseng ya ga Mokwepa. Mongwe wa mapodisi a, o ne a batla gore Motswagauteng a tsholole kgetsi gonne e le mabapi le monnawe, mme le kaya fa a sa utswetsa montsho mme a senyeditse mosweu.
- Le mo matshelong a rona bosenyi le bogodu di a tlhagelela, mme ka re tsalana le mapodisi, ga re tshwarwe mme se se raya gore botlhokatshebe ga bo kitla bo fokotsega gonne bo etegetswa ke mapodisi ka go sa dire tiro ya bona ka manontlhotlho, mme ba lebe molato e seng losika kgotsa madi.

[25]

KGOTSA

POTSO 8

Leba Seipone - Kabelo Kgatea.

- 8.1 Go leboga moithuti yo o dirileng go gaisa ba bangwe mo dithutong tsa gagwe. (2)
- 8.2 Ga a ineele bonolo gonne a na le maikaelelo a go tokafatsa kgotsa go fitlhelela maikaelelo a gagwe mo botshelong. (2)
- 8.3 Leba seipone ngwana wa ga Gokatweng. / leba seipone Motswagauteng, o bue le motho yo o mmonang mo go sona, o mo rate, o mo tlotle, o mo tshepe gonne go se motho ope yo o mosola go feta ena mo botshelong jwa gagwe. (4)
- 8.4 Fa a ikobonya / a ngongorega ka ntlha ya moriri kgotsa mmala o o sa tshwaneng le wa bana ba bangwe mo motseng. (2)
- 8.5 Di senolela Motswagauteng go itse mmaagwe le rraagwe / bosetlhogo jwa ga Mokwepa jwa go bolaya batho / bonokwane jo a neng a bo dira le mapodisi / lebaka la gore goreng mosadi yo o neng a dira kwa ga Mokwepa a tsenya botshelo jwa gagwe mo kotsing ka go mo falosa.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (2)
- 8.6 Batsadi / setšhaba se tshwanetse go tsaya maikarabelo a kgodiso ya bana ba mebila / bana le bona ba tshwanetse go nna le maikarabelo a go tlhofofaletsatsa batsadi le setšhaba go diragatsa maikarabelo a bona / bana ba rotloediweng gore mafura a ngwana ke go romiwa.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (2)

- 8.7 Sepoko le Motswagauteng ba kgonne go tsena sekolo ba bo ba falola dithuto tsa bona. (2)
- 8.8 Ga o a rarabololwa – lepodisi le le neng le tshotse kgetse le ne le batla gore kgetse e tshololwe gonne monnawe a senyeditse mosweu a sa senyetsa montsho / bopaki bo ne bo se teng gonne Motswagauteng o ne a tshaba kwa bookelong ka ntlha ya go tshwenngwa ke lepodisi leo gangwe le gape. (2)
- 8.9 Motswagauteng o ne a kile a thusa mosadimogolo fa a ne a phamolelwa sekgwama sa madi. O fiwa letogwana la go dira mo tshingwaneng / mosadimogolo o mo fetola sefane go nna Swanepoel le go mo tsenya sekolo / o mo rekela diaparo tsa sekolo tse a neng a feleletsa a di apara le sontaga. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (2)
- 8.10 Ee – di fitlhelwa mo matshelong a rona gonne go na le bana ba ba sa ntseng ba sotlwa ke balosika le bamalapa a bona ka ntlha ya dipopego tsa bona. (2)
- 8.11 Kakanyo ya gore batho ba ba ipolayang ga ba tsene ka kgoro ya legodimo. (1)
- 8.12 Ga re a tshwanela go kgethololana fela re tshwanetse go tshela mmogo ka kagiso jaaka re le batho / ditshwetso tsa katlholo ya dikgetse tsa bogodu le bosenyi di tshwanetse go atlholwa ka go tshwana go sa lebelelwe mmala / tuelo ya boleo ke loso / bogodu ga bo duele gonne Mokwepa o feleletsa a tsene mo kgolegelong. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (2)

[25]**KGOTSA**

POTSO 9

Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tla dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

Omphile Umphi Modise – D P S Monyaise.

- Ke boammaaruri gore malwetse le dintsho tse re itemogelang tsona di tlholwa ke diphiri tse re sa di utololeleng ba re tshelang le bona.
- Motlalepule o ne a ima ka ntlha ya fa Thandi a ne a boulela gore sekgele sa bommabontle se mo dule diatleng. Jaanong gore se mmoele, a rulaganyetsa Thandi mosimane wa ditedu tsa katse yo o neng a mo imisa.
- Ntlha e, ga e reye gore go matshwanedi gore a latlhe lesea le le se nang molato le fa a ne a sa le rulaganyetsa. Le fa motho a sotlega, o sotlega le ngwana wa gagwe gonne fa e sa le a isitse morwawe kwa legaeng la bana ga a ise a tlhole a iketla mo moweng ka ntlha ya go balabala ka pelo.
- O rakana le lekau lengwe la kwa Thabantsho le bo le mo nyala. Ka go tlhoka nnete le botshepegi o palelwa ke go bolelela monna fa a na le ngwana yo a sa leng a mo isa kwa legaeng la bana kwa Olanti.
- Boemong jwa go bua nnete o raya monna a re ba ikgodisetse mongwe wa bana ba ba latlhlweng ke bommaabo ka tsholofelo ya gore e tla re fa ba ile kwa legaeng la bana a fitlhela morwawe, mme a mo tseye go mo isa gae kwa gaabo. O ne a tshwaile morwawe fa morago ga tsebe, mme fa ba fitlha le mogatse kwa legaeng la bana o phuruphutsha bana ka a ne a solofela fa a tla fitlhela morwawe. Ga a fitlhelele morwawe, mme mogatse o maketse ka a ithaya a re o bone se a se batlang mme a simolole ka gore yo mongwe wa basimane o mo tena ka bontsho kgotsa bosesanyane. Fa a ka bo a buile nnete ba ka bo ba tlhamalaletse mo go batleng morwawe kwa legaeng la bana go na le go potologa.
- Fa mogatse a ya tirong le ena o tswa jaaka e kete o ya tirong ntswa a ya go batlana le morwawe ka tsholofelo ya gore o tla mmona. Baagi ba ne ba setse ba mo tshaba ka a ne a bidiwa dinalanyana ka gona go tlhola a tlhatlhobile bana ba batho. O feleletsa a bopame ka ntlha ya go balabadisiwa ke morwawe ka pelo, mme mogatse o mo isitse mo dingakeng tse di farologaneng fela go sa thuse sepe.
- O rakana le morwawe di setse di mo ile kwa tlhogong, mme e rile fa a se na go mo keleka a bo a fitlhela letshwao le a neng a mo tshwaile ka lona ya bo e le ga go fedile ka ga gagwe. Ga twe le pelong ga le tshetse. Fa motho a na le mathata a a bolelele ba bangwe gore a tle a bone thuso. Fa a ka bo a boeletse mogatse nnete kgotsa a ka bo a bone thuso lantlha fa a ne a ile le mogatse kwa legaeng la bana jaaka mooki a ne a mmotsa gore o mo tlisitse leng?
- Mo botshelong re tshwanetse go ithuta go rerisana le go utolola diphiri tsa rona gore re se ka ra imelwa re le nosi. Go nna ka sephiri ga gagwe go mo leretse bolwetse jwa pelo gammogo le loso ka go ne go le bokete mo go ena go bona thuso e a neng a e tlhoka.

[25]**KGOTSA**

POTSO 10***Omphile Umphi Modise – DPS Monyaise***

- 10.1 Monnamogolo o ne a re thuto e tswa kwa Natala, mme bongaka bo tswa kwa Bopedi. (2)
- 10.2 Basimane ba sekolo ba ne ba mmogisa / ba ne ba mo tlhagafaditse. (2)
- 10.3 Mongwe wa baithuti o ne a bona kwa basimane ba neng ba iphitlha gona motshegare mme a ya go loma Madolo tsebe gonne basimane ba ne ba gopola gore ga ba bonwe ke ope. (2)
- 10.4 Ke tsa segologolo (Mokwadi a re di mo gopotsa metlha ya maloba)
Go thumiwa mo melapong.
Baithuti ba sa ntse ba otlhaiwa. (2)
- 10.5 Go isiwa ga ga Omphi kwa legaeng la bana kwa Olanti. (2)
- 10.6 Ba kopantswe ke botokololo jwa mokgatlho wa Baitiredi / Go nna le seabe mo mokgatlhong wa Baitiredi. (1)
- 10.7 Ke ngwana yo o tliseditsweng monnamogolo Ofentse go mo thusa go disa. (2)
- 10.8 Ke ntlha – ke se se neng se diragala gonne selemo metsi a tsidifatsa mmele. (2)
- 10.9 Ee - gonne o ne a rata dilo di tsamaya ka tolamo.
Nnyaya – gonne o ne a le bogale thata.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (2)
- 10.10 Motlalepule o ne a bona morwawe, mme kwa bofelong a tlhokafala gobo se e leng kgale a se batla a se bone. (2)
- 10.11 Ee - gonne ga a mo latlha o ne a mmeile golo gongwe ka a ne a dirwa ke maemo a a neng a tshela mo go ona.
Nnyaya - gonne a sa nkgodisa / ntlhokomela / a ntatlhile.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (2)
- 10.12 Loso lwa ga Motlalepule lo utlwiswa botlhoko - E kete mopadi / mokwadi o bolaile Motlalepule ka bonako go na le go mo fa sebaka sa gore a tlhalosetse Omphile gore go tlele jang gore ba kgaogane lobaka lo loleele / a sa kgona go mo ikgodisetsa.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (2)
- 10.13 Sephiri se a bolaya / le pelong ga le tshetse gonne Motlalepule o bolailwe ke sephiri sa go isa ngwana wa gagwe kwa Olanti.
Thuto ke lesedi gonne Modise o kgonne go fitlhelela maikaelelo a gagwe.
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.) (2)

[25]**KGOTSA**

POTSO 11

Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tlaa dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tthamo ya motlhatlhojwa.

Masego – G Mokae

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

- Sello e ne e le ngwana yo o belegetsweng mo lelapeng le le tlhokang thata.
- Le fa a ne a se na rraagwe, fela o ne a tlotla mmaagwe ka malatsi otlhe.
- O ne a tsena sekolo ka madinyana a mmaagwe a neng a a direla kwa ga *Lazar*, a sa belaele le gona go nyatsa se mmaagwe a neng a mo direla sona.
- Le fa a ne a itse gore Vusi Mgoma ga se rraagwe wa madi, o ne a mo tlotla e bile a tsaya dikgakololo tsa gagwe.
- Fa ena le mmaagwe ba se na go fudugela kwa Gauteng, o ne a aga a bolelela bana ba bangwe gore modi wa gagwe o kwa Gauteng.
- Sello ga a ka a laolwa ke maikutlo a gore o goletse kwa Gauteng.
O ne a se ka a tsaya karolo mo ditshupetsong tse di neng di dirwa kwa sekolong sa bona, fa baithuti kwa Garankuwa ba ne ba tsogetse Rre Molato yo o neng a rotloetsa baithuti go amogela boipuso ba dipuso selegae go menola puso ya Bophuthatswana.
- Sello o ne a tlhomogela Rre Molato pelo, mme a mo golola mo setšhabeng se se neng se šakgetse.
- Rre Molato ke rraagwe Sello wa madi, fela ka bopelotlhomogi jwa gagwe o kgonne go mo falosa mo diatleng tsa baithuti.
- Ka a ne a le botlhale , o ne a falola dithuto tsa gagwe mo bokhutlong jwa ngwaga ka dinaledi.
- A bona sekgele sa moithuti yo o gaisitseng botlhe mo nageng ya Aforika Borwa.
- Ka mmaagwe a ne a mmeetse madi, a ikwadisa kwa Yunibesithing ya bongaka kwa Natala ka ngwaga wa 1983, mme o ne a fetsa dithuto tsa gagwe tsa bongaka.
- A boela a ya go rupisiwa kwa bookelong jwa Garankuwa.
- Sello o ne a tsweletsa dithuto tsa gagwe pele ka go ithutela go sekaseka dirwe tse di ntshitsweng mo balwetseng go bona gore ba tshwerwe ke eng?
- Ka nakonyana e khutshwane ke fa a setse a bidiwa Dr. Sello Motsepe, MB.chb, frcp.M.d.
- A tlhophiwa jaaka mogapasekgele sa kalafi sa Nobeletse ka 2004.
- Montsho wa ntlha go gapa sekgele sa Nobeletse sa kalafi.
- A ribolola setlhare sa go enta batho ba ba tshwerweng ke bolwetse jwa HIV/Aids / Lebolelamading..
- O ne a tlotlomatsa mmaagwe le Mma*Lazar* ka go ba amogedisa sekgele sa Nobeletse kwa OSLO boeng jwa gagwe.

[25]**KGOTSA**

POTSO 12**Masego – G Moka.**

- 12.1 Go tlhoka maitsetsepelo, le go rata go kgotsofatsa tsala / Go ineela mo nnotaging o se na lerapo la yona. (2)
- 12.2 Ke thadisetso ka ga botshelo jwa bantsho ka dinako tsa tlhaolele. (2)
- 12.3 Rre Motsepe o ne a galefile mo go maswe ke ka moo a neng a teketa Masego. (2)
- 12.4 O ne a batla go direla bana ba gagwe bokamoso jo bo phatsimang le go ba neela ditšhono tsa go rutega. (1)
- 12.5 Masego o ne a nwa dibiri a leka go itumedisa Sannah ka a aga a mo neela madi. (2)
- 12.6 Maemo a dipolotiki a nako eo a ne a dira gore Sello a nne le maikaelelo a go tlhoafalela thuto a ntse a rotloediwa ke Vusi fa a sa ntse a tshela mme se sa dira gore a fatlhose baithuti ba bangwe ka tsa polotiki / O kgonne go nna le bokgoni jwa boeteledipele le go nna le balatedi ba bantsi ba ba neng ba mo tshepa le go mo utlwelela. (2)
- 1.2.7 Masego o ne a na le maikaelelo le kgotlelelo, a sa ineele bonolo, mme tsotlhe tse, di mo rotloeditse go direla Sello isagwe e e phatsimang. (2)
- 12.8 E ne e le kgatlhanong le mongwe le mongwe yo o neng a e lwantsha, go sa kgathalesege gore ke montsho kgotsa mosweu. (2)
- 12.9 Ke ka ntlha ya gore go na le kgonagalo ya bongwetharong jwa gore Ntsime ke rraagwe Sello. (2)
- 12.10 Ee - o a kgotsofatsa ka gore mo metlheng ya maloba ya tlhaolele le go ya ka molao wa puso ya nako eo, molato wa ga rre Motsepe o ne o lebanwe ke polao.
Nnyaya - ga re a tshwanela go atlhola, Modimo ke ena fela yo a ka atlholang ka e le motlhodi wa motho. (2)
- 12.11 O ne a etela le go tlhola Masego kwa bookelong mo boemong jwa ba ga Motsepe ba ba neng ba nna kgakala / A ema Masego nokeng mo go nneng ga gagwe kwa bookelong go fitlhelela a gololwa / A ithaopa go tla go tsaya Masego go nna kwa go ena gore a tle a etele bookelo ka bogautshwane / Morago ga go thusega ga ga Masego MmaSontaga o mo tsaya le Sello ba nna kwa go ena / O rotloetsa Masego go tsena mo tirong ya ba ga Lazar mme Masego o kgona go duelela Sello madi a sekolo. (2)
- 12.12 Go patika le go gobeleta, kgatelelo, tlhaolele le bosemorafe. (2)

- 12.13 Motho ga a itsiwe e se naga – Sannah o ne a epela Masego lemena le le feleditseng le dirile gore Masego a betelwe ke Ntsime / Mathata a kgatelelo ya balekane / go tlhoka go jesa maswe – Masego o nwa biri a batla go itumedisa Sannah gore a tle a mo thuse ka madi le dijo / Khutsanyana e e sa sweng e letile monono – Masego o tshedile bokete, a kopana le mathata mme kwa bofelong o bona boitumelo jwa boitshoko le matsapa a gagwe.

(2)
[25]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA B:****25****KAROLO YA C: DITERAMA****POTSO 13**

Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tla dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

Matsapa di a tsaya kae? - S S Mokuu.

- Raesebo o nyetse Kgabele, mme o tlhokofala ka ntlha ya kotsi ya sejanaga.
- Go nna le dikgogakgogano mo malapeng a banyalani ba ba fa godimo tebang le poloko ya ga Kgabele.
- Kwa gaabo Kgabele ba batla gore a fitlhelwe kwa ga bona gonne ba re o nna mo matikiring ntswa ntlo ya kwa ga bona e le tona. Ba kaya fa e le mooki, mme seemo sa gagwe se tla bo se nyenyefaditswe fa a ka bolokelwa koo ka go tlaa bo go tlele batho ba maemo. Lebaka le lengwe gape ke gore ga a ntshiwa mo lapeng ka lesira le bolomo, ka jalo ba na le tetla ya go mo tsaya go mo fitlhela kwa ga bona.
- Raesebo o ganana le kgang ya gore Kgabele a bolokelwe kwa gaabo gonne a ba duetse madi otlhe a bogadi, mme se se mo naya tetla ya go boloka mogatse ka e bile a na le lokwalo la tshupo ya nyalo.
- Mmatšhatšhi le Monyana ba kgalengwa ke Motšhankane e bong malomaagwe Kgabele ka e le ena a amogetseng bogadi ba ga Kgabele.
- Mmatšhatšhi le Monyana ba boela kwa go Raesebo le Nkele go ba bolelela fa ba ba neela tetla ya go boloka Kgabele. Ba ithaopa go thusa ka dithulaganyo tsa phitlho fela maikaelelo e le go senyetsa Raesebo madi a inšorensense.
- Dikgogakgogano tse, di tlholwa ke Mmatšhatšhi le Monyana ka ntlha ya bopelotshetlha le megagaru gonne ba batla madi a ga Kgabele a inšorensense gonne a sa tshwanela Raesebo ka a tla mo dira motho / a tla mo dira mohumi.
- Fa ba sa kgone go ipolokela moswi wa bona e bong Kgabele ba feleletsatsa ba lomeletsatsa Raesebo le bana ka go tlhopha lekase le le jang dikete tse nne le makgolo a a supang a diranta, mme se se tlogela monna a se na sepe ka go ne ga sala makgolo a mararo go tswa mo diketeng tse tlhano tsa madi a poloko.
- Le mo matshelong a rona go a diragala gore bopelotshetlha le megagaru di tlhole dintwa fa gare ga malapa a mabedi fa mongwe wa banyalani a se na go tlhokofala. O tla fitlhela ba losika lwa gaabo mosadi kgotsa monna ba batla go ipolokela ngwana wa bona ka ntlha ya maemo a gagwe kgotsa madi a a ka tswang a na le ona.
- Mo mabakeng a mangwe go lwelwa setopo ka ntlha ya diinšorensense tse di tshwanetseng go duela. Mongwe le mongwe o batla go ungwa sengwe se se sa mo lebanang. E re go lebeletswe gore motho a fitlhwe ka kagiso go bo go lwelwa dithoto tsa gagwe tse ka dinako dingwe di tlholang dintsho tse dingwe.

[25]**KGOTSA**

POTSO 14***Matsapa di a tsaya kae? – S S Mokua.***

- 14.1 Nnyaya - gonne a sasanka masigo le basimane ntswa a tlogetse bana ba le babedi kwa gae, mme a sa ba tlhokomele. (2)
- 14.2 Ka gonne o ne a rata go ka iketla le ena gonne go se bonolo mo go ena go bonana le Seponono. (2)
- 14.3 Nnyaya, gonne e ne ya re ba iketlile ka fa morago ga lobota lwa ga Rramoopampa, a longwa ke ntšwa mo maragong. (2)
- 14.4 E mo tshwanetse ka ntlha ya gore o reteletswe ke go tlhokomela dintšwa tsa gagwe / o ne a tshwanetse gore a tlhokomele diruiwa tsa gagwe gore di se ka tsa nna kotsi mo bathong. (2)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko)
- 14.5 Ee - ena rraagwe Seponono o kgonne go lemoga gore ngwana wa gagwe ke ena yo o phoso ka go fapogela. Nnyaya – Ramoopampa o tshwanetse go duela gonne a sa babalele tshireletso ya baagi. (1)
- 14.6 Sara o ne a tenwa ke metlholo tota e e neng e diragala gangwe le gape mo ntlong e / ntlong e e fa sekhutlong. (2)
- 14.7 Nnyaya gonne a ne a ile go robala kwa nyatsing ke fa a tebelwa ke mong wa ntlo, mme a tlogela diaparo kwa morago. (2)
- 14.8 Rramoopampa o ne a tshwanetse go tswala legora gore a kgone go tila metlholo e e neng e diragala mo lefelong le. (2)
- 14.9 Rraago Seponono o ne a lemoga gore ngwana wa gagwe ke ena yo o phoso ka go se reetse molao, fa a ka bo a sa fapogela o ka bo a sa longwa ke ntšwa. (2)
- 14.10 Ee, gonne segotlo ga se a agelelwa ka jalo se gogela batho go itapolosa mo go sona. (2)
- 14.11 Mokhonto o ne a tshabela gona, mme a bona thuso ya go adimiwa diaparo. (2)
- 14.12 Ke ne ke tlaa bitsa mapodisi / ke ne ke tlaa mo koba mo ntlong ya me gonne ke sa itse gore o bewa ke eng mo go yona. (2)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.)
- 14.13 O boutlwelobotlhoko, o kgonne go naya Mokhonto diaparo a ba a mo isa kwa ntlong ya gagwe. (2)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.)

[25]**KGOTSA**

POTSO 15

Mo tthamong ya motlhatlhojwa go tshwanetse ga akarediwa dintlha tse di fa tlase. Go tla dirisiwa ruboriki ya maduo a a kana ka 25 go tshwaya tlhamo ya motlhatlhojwa.

Ga se Lorato – M J Magasa

- Borre ga ba sa tlhole ba rwele maikarabelo a malapa jaaka fa re bona rre Motsamai a ne a dira. Motsamai o ne a dira fela bana ba gagwe ba ne ba sotlega ka ba ne ba bolawa ke tlala, e bile ba le makgasa ka ntlha ya go tlhoka dilwana tsa sekolo ntswa rraabo ena a senya madi ka go tlamela malapa a mangwe fa kwa lapeng la gagwe bana ba lala le ramatheka kgotsa gona go pata tlala ka boroko.
- Le mo matshelong a rona go borre ba ba dirang mme fela ba sa tlamele malapa a bona jaaka rre Motsamai a ne a dira. Bana ba na le rraabo mme ba tlhoka dijo le madi a sekolo.
- Borre ka bontsi ba dira jaaka Motsamai a agetse Angeline ntlo, Susan ena a agetswa lebenkele a bo a rekelwa bene fa Gladys ena a epetswe metsi le go tlhabololelwa ntlo ntswa kwa ga gagwe go se sepe sa dilo tse di kailweng fa godimo.
- Borre bangwe mo malatsing a gompiano ba itlhokomolosa kgang e e reng ba tshwanetse go simolola pele kwa malapeng a bona pele ba ka kgotsofatsa malapa a mangwe. O fitlhele motho a sa direle lapa la gagwe sepe mme ka fa ntle a kaiwa ka ditiro tse dintle mme kwa lapeng la gagwe mosadi a tshwere phage ka mangana a leka go selela bana ba gagwe mme rre ena a ija dithata.
- Fa borre ba itlhokomolosa maikarabelo a bona jaaka rre Motsamai a ne a dira, bomme ka e le batshwarathipa-ka-fa-bogaleng, ba leka ka bojotlhe go tlamela bana ba bona jaaka fa re bone Gadifele a ne a dira. Le fa Motsamai a ne a sa ba thuse ka sepe fela bana ba gagwe ba ne ba tsena sekolo mmaabo a ntse a ba hupile ka molomo jaaka dikatsana go fitlha ba bo ba digela dithuto tsa bona jaaka bana ba bangwe ntswa ba na le rraabo.
- Se, se dira gore bomme ba feleetse ba sa tlotle borre jaaka fa re bona Gadifele a tsere tshwetso e a e tsereng ya go tsamaya le Dan fa pele ga bana, monna le ditsala jaaka a ne a dira. Mo mabakeng a mangwe o fitlhele le fa rre a re o a bua mme a sa mo tseye ka sepe kgotsa gona go mo isa tlhogong ka ntlha ya go itlhokomolosa maikarabelo.
- Bana ba ga Motsamai ba bolelela rraabona gore Dan o batla mmaabo ka rraabo a ntse a sa nne mo gae mme ka jalo mmaabona a iponetse molekane yo o mo ratang. Ba bolelela rraabo gore ga ba kitla ba mo pega mo dijanageng tsa bona ka a sa ba tlamela le gore rraabo a itumelele gore o fiwa dijo fa ena a ne a ba bolaisa tlala.
- Le gompiano mo matshelong a rona go bana ba le bantsi ba ba sa ttholeng ba tlotla borre ba bona ka ntlha ya ditiro tse ba di dirang tsa go itlhokomolosa maikarabelo a bona mo malapeng.

[25]**KGOTSA**

POTSO 16

- 16.1 O tshwenyegile/ o utlwile botlhoko gonne o feletswe ke tiro e bile o kobilwe ke nyatsi. (2)
- 16.2 A ne a galefisa Emang le Gadifele thata fa ba gakologelwa tshotlego e ba neng ba le mo go yona ntswa a direla baditšhaba. (2)
- 16.3 Ba ne ba gakolola Motsamai go se nne matlhomantsi le gore a tlhokomele lelapa la gagwe. (2)
- 16.4 Sa lonyatso /matlhajana le go tlhoka go kopa boitshwarelo morago ga gore a sotle bana ba gagwe. (2)
- 16.5 O ne a kgweetsa dikoloi tsa tiro botlhaswa a kgalengwa, mme a se ka a reetsa dikgalemo tsa bathapi ba gagwe / O ne a dirisa dikoloi tsa tiro go diragatsa merero ya gagwe e e sa amaneng le tiro. (2)
- 16.6 O ne a se yo mo lelapeng go ruta bana ba gagwe molao / rraabo ga a nna le seabe mo kgodisong ya bana ba gagwe. (2)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.)
- 16.7 Ke ne ke tla mo itshwarela gonne rraago ke rraago / ga re a tshwanela go busa bosula ka bosula / se mo itshwarele gonne a reteletswe ke go ntlamela ka nako e ke neng ke batla thuso. (2)
- 16.8 Ee - o ne a tshwanetse gonne Motsamai o ne a ikgatholosa maikarabelo a gagwe. (2)
Nnyaya – bana ka bontsi ba godile ba se na borraabo kwa ntle ga selabe sepe / ke ne ke tla mo neela lefatshe.
- 16.9 Ee - Motsamai o ne a patelediwa ke molao go tlamela bana ba gagwe ka diranta di le makgoloamararo ka kgwedi. (2)
- 16.10 O latlhegetswe ke tiro / o sotlilwe ke lefatshe / o feletswe ke matlhale. (2)
- 16.11 Nnyaya - ga e re monna a thuba motse ka kwa, mosadi a bo a o thuba ka fa / monna ga wediwe e bile ga ediwe. (2)
(Dikarabo tsa batlhatlhojwa di elwe tlhoko.)
- 16.12 Motsamai o bitsa botlhe ba lelapa la gagwe gammogo le ditsala go ikopa maitshwarelo. (1)
- 16.13 Go nna matlhomantsi ga go busetse sepe. (2)

[25]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25****PALOGOTLHE: 80**